

DOMAGOJ VIDOVIĆ

Od tumača snova do potrage za svetim gralom – o osobnome imenu *Josip**

Uvod

Budući da je najpoznatiji nositelj osobnoga imena *Josip* bio skroman, šutljiv i povučen, danas bi se vjerojatno poprilično iznenadio podatkom da samo u Hrvatskoj ima 77 324 imenjaka, da je njegovo osobno ime drugo muško ime po brojnosti u Lijepoj Našoj, ali i da je u Italiji (u kojoj temeljni lik toga osobnog imena glasi *Giuseppe*), državi iz koje su potjecali osvajači starovjekovnoga Izraela, njegovo ime bilo najrasprostranjenije u XX. stoljeću. Hrvatsko je ime *Josip* odrazom hebrejskoga imena *yōsēp* 'Jahve je pridodao' te je u hrvatski jezik ušlo posredstvom grčke inačice toga imena *Ἰωσήφ* (češće *Ἰωσήφ*).

Osobno ime *Josip* u *Svetome pismu*

U *Svetome se pismu* spominju tri nositelja imena *Josip*. Život je prvoga među njima opisan u *Knjizi postanka*. Naime, osobno je ime *Josip* ponio jedan od sinova Jakova patrijarha i rodonačelnik jednoga od dvanaest izraelskih plemena, koji je živio sredinom II. tisućljeća prije Krista. Ljubomorna su ga braća htjela usmrtniti, ali ga je najstariji brat Ruben u posljednji trenutak odlučio poštediti te ga je prodao trgovcima s čijom je karavanom prispio u Egipat. U Egiptu je postao sužnjem faraonova činovnika Potifara te se, nakon što je završio u tamnici zbog lažne optužbe Potifarove supruge da ju je zavedio, proslavio kao tumač snova. Nakon što je predvidio sedam sušnih godina te pripremio zalihe žita, faraon ga je postavio za upravitelja dvora. Tijekom sušnih godina Josipova su braća došla kupiti žito. Prepoznao ih je te se s njima izmirio nakon što ih je stavio na kušnju.

Na prvi se pogled čini gotovo nevjerojatnim da se novozavjetnoga Josipa, svetoga Josipa, kojega je Hrvatski sabor na svojem zasjedanju 9. i 10. lipnja 1687. na prijedlog zagrebačkoga biskupa Martina Borkovića proglasio zaštitnikom hrvatskoga naroda (što su hrvatski biskupi potvrdili 1972.) i koji je bio zaručnikom Blažene Djevice Marije i Kristovim zemaljskim ocem te, iako po zanimanju tesar, potomak Davidove kraljevske loze, spominje tek u dvanaest redaka *Novoga zavjeta* i da se u njima ne navodi ni jedna jedina njegova riječ. U evanđeljima se spominju njegove zaruke s Marijom, Josip se spominje i u novozavjetnim redcima posvećenim Kristovu rođenju i prikazanju u Hramu, bijegu Svete obitelji u Egipat te potrazi za dvanaestogodišnjim Kristom tijekom hodočašća u Jeruzalem. Zbog toga što se u *Novome zavjetu* ne spominje nakon

* Rad je izrađen na istraživačkome projektu *Istraživanje antroponimije na tlu Hrvatske u XV. stoljeću* – *CroNominaXV* (IP-2018-01-6053), koji u cijelosti financira Hrvatska zaklada za znanost i koji se provodi na ustanovi nositelju projekta Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Kristova bijega iz hrama, poprilično je sigurno da je Josip umro prije Kristova javnoga djelovanja. Možda i zbog manjka biografskih podataka život se svetoga Josipa i njegova uloga u kršćanskim crkvama različito opisuje. Najviše se štuje u Katoličkoj Crkvi, čiji ga pripadnici nazivaju pravednikom i svetcem šutljivcem. Godine 1870. papa ga je Pio IX. proglasio zaštitnikom sveopće Crkve, a ujedno je zaštitnikom Sjeverne i Južne Amerike, Kanade, Meksika, Indonezije, Južne Koreje, Perua, Kine, Vijetnama, Austrije i Belgije te, među ostalim, očeva i radnika, ali ujedno i, zbog bijega u Egipat, prognanika i izbjeglica. Nacionalno mu se svetište u Hrvatskoj od 15. travnja 1987. nalazi u Karlovcu.

Treći je biblijski Josip Kristov sljedbenik Josip iz Arimateje, koji je od Poncija Pilata zatražio Kristovo tijelo te ga položio u svoj grob. U srednjovjekovlju se raširila legenda kako je oprao Kristovo tijelo te vodu i krv s njegova tijela skupio u kalež te je tako nastala legenda o svetome gralu. Britanci drže da je Josip iz Arimateje izgradio prvu crkvu na njihovu tlu, u Glastonburyju u jugozapadnoj Engleskoj.

Povijesne potvrde i rasprostranjenost svetačkoga imena *Josip*

U hrvatskim je krajevima osobno ime *Josip* u imenskim likovima *Joseph* i *Josephus* potvrđeno od XII. stoljeća na jadranskoj obali od Zadra do Bara. Temeljni je hrvatski lik *Josip* nastao prema grčkome liku potvrđen tek u XVI. stoljeću, no sudeći po obilju različitih inačica toga osobnog imena, može se pretpostaviti da je u uporabi bio i znatno prije. Prema muškome je imenu *Josip* nastalo žensko *Josipa*, potvrđeno od XVIII. stoljeća, koje je 2011. nosilo 15 466 hrvatskih državljanica, a od njega izvedeno osobno ime *Josipka* tek 19. Grčkoga su postanja i na čakavskome ozemlju potvrđena osobna imena *Osip* (barem od XV. stoljeća) i *Osib* (tijekom njegova se nastanka dogodila promjena $p > b$, a to je osobno ime potvrđeno i u prezimenu *Osibov* i toponimu *Osibova* kod Milne na Braču) te pokraćeno ime *Sip* (osobno je ime potvrđeno u jugozapadnoj Istri) i izvedeno *Sibe* (osobno je ime potvrđeno i u najnovije doba na srednjodalmatinskim otocima). Danas su navedena imena uglavnom u neslužbenoj uporabi. Pokraćeni je lik temeljnoga hrvatskog imena *Josip* – *Joso* – zabilježen u XVIII. stoljeću i danas je najčešći u kopnenome dijelu sjeverne Dalmacije i u Lici te je po popisu iz 2011. imao 2541 nositelja. Izvedeno je ime *Josko* imalo 100 nositelja. Osobnim su imenima *Joso* i *Josko* srodna ženska imena *Josica* (57 nositeljica) i *Joska* (21 nositeljica). Grčkoga je postanja i lik *Josif*, koji je u hrvatskome osobnoimenskom fondu zabilježen samo u djelima fra Matije Divkovića, a danas preteže u srpskome osobnoimenskom fondu (u Hrvatskoj to osobno ime ima 25 nositelja).

U literaturi se obično navodi kako se inačice svetačkoga imena *Josip* sa *-z-* i *-ž-* dovode u vezu s latinskim likom *Josephus*, primjerice osobna imena *Jozev* (potvrđeno od XIV. stoljeću na štokavskome terenu, što se očituje u promjeni $f > v$), *Jozev* (potvrđeno od XVI. stoljeća; u neslužbenoj se uporabi pojavljuje i odmilica *Zefo*) i *Jozev* (potvrđeno od XVI. stoljeća, isprva u Slavoniji, a u XVIII. stoljeću često i u Bosni i Hercegovini) te *Joža* (iako je danas obilno potvrđeno na kajkavskome području, u službenoj je uporabi tek od XIX. stoljeća), *Jože* (potvrđeno u Istri također razmjerno kasno), *Jožef* (preko prezimena *Jožefić* potvrđeno od XVI. stoljeća) te *Jozo* (potvrđeno u XVIII. stoljeću ponajviše u Bosni,

Hercegovini, Dalmatinskoj zagori te na dubrovačkome području i Boki kotorskoj). Od navedenih imena danas su potvrđena osobna imena *Jozef* (143 nositelja), *Jozo* (7173 nositelja), *Joža* (51 nositelj), *Jože* (121 nositelj), *Jožef* (394 nositelja) te njima srodna osobna imena *Jozza* (190 nositeljica; u neslužbenoj je uporabi u Slavoniji to razmjerno često muško ime), *Joze* (130 nositelj; najčešće u Dalmaciji), *Jozefa* (64 nositeljice), *Jozica* (199 nositeljica), *Jozija* (15 nositeljica), *Jožefa* (134 nositeljice), *Jožek* (31 nositelj) i *Jožica* (325 nositeljica i 12 nositelj). Moguće je da su ukrštavanjem latinskoga i grčkoga lika nastala osobna imena *Josep* (potvrđeno u XV. stoljeću) i *Jozip* (potvrđeno od XVIII. stoljeća, a danas ima 39 nositelja). U neslužbenoj je uporabi i lik *Jopa* isprva potvrđen u Bosni.

Na hrvatskome sjeveru jedan je dio odraza osobnoga imena *Jozef* jamačno prošao kroz njemački (usp. njem. *Josef*, *Joseph*) ili mađarski (usp. mađ. *József*), pa i češki (usp. češ. *Josef*, *Jozef*) jezični filter, a omiljenost je austrijskoga cara i hrvatsko-ugarskoga kralja Franje Josipa I. (1830. – 1916.) utjecala na brojnost odraza imena *Jozef* i *Josep* u Bosni i Hercegovini. Godine 2011. u Hrvatskoj je živjelo 37 Josefa i 22 Jozsefa (uglavnom su mu nositelji Mađari). Njemačkoga je postanja (od njemačkoga *Josephine*, *Josefine*) osobno ime *Jozefina* (1155 nositeljica) te rjeđe potvrđeni lik *Josefina* (28 nositeljica). Osobna su imena *Josephine* i *Josefine* u njemački imenski fond ušla iz francuskoga jezika (franc. *Joséphine*). Od njemačkoga su imena *Pepi* (riječ je o hipokorističnome imenu svojstvenomu Austriji i južnim njemačkim pokrajinama) nastala osobna imena *Pepa* (64 nositeljice) i *Pepica* (135 nositeljica). U primorskim bi se krajevima ta osobna imena mogla povezati s talijanskim hipokorističnim likom *Peppa* (< *Giuseppe*) jer je ondje u neslužbenoj uporabi često osobno ime *Pepi*.

Na jugu su, očekivano, češći odrazi različitih talijanskih inačica imena *Josip*. Još je u XII. stoljeću, primjerice, zabilježeno osobno ime *Pino* (koje se, osim prema *Giusepinno*, može izvoditi i prema *Filippino* i sl.; danas ima 115 nositelja), a potvrđena su i osobna imena *Pina* (prema *Pino*; 88 nositeljica), *Bepo* (prema tal. *Beppo/Beppa*; 231 nositelj), *Bepa* (11 nositeljica), *Bepica* (10 nositeljica), *Bepina* (27 nositeljica), *Pipo* (usp. tal. *Pippo*; u neslužbenoj je inačici zabilježeno na otocima, a može se odnositi i na nositelje svetačkoga imena *Stjepan*), *Pučo* (prema tal. *Puccio* < *Giuseppuccio*; osobno je ime u neslužbenoj uporabi na srednjodalmatinskim otocima) i *Sepi* (prema tal. *Seppa*, usp. prezimena *Sepi*

i *Sepić*; to su prezimena mogla nastati i prema njemačkome dijalektnom liku *Sepp*/*Seppel*) ili njihovi odrazi. I osobno se ime *Jozefu* primorskim krajevima može izvoditi od talijanskoga *Gioseffo*. Ujedno su zabilježeni i temeljni talijanski odrazi svetačkoga imena *Josip Giuseppe* (104 nositelja) i *Giuseppina* (47 nositeljica).

Slovenskoga je postanja osobno ime *Jožka* (danas ima 10 nositeljica), a osobna se imena *Jože* i *Jožef* mogu tumačiti preko slovenskih likova.

Nositelja je temeljnoga engleskog lika *Joseph* u Hrvatskoj godine 2011. bilo 26.

Prezime bi *Zefić*, koje uglavnom nose Hrvati na Kosovu, moglo upućivati na albanski lik imena *Josip* – *Zef*. U Hrvatskoj je 2011. živjelo 86 nositelja imena *Zef* i 36 nositeljica imena *Zefa*.

Suvremena se osobna imena *Joka* (191 nositelj), *Joko* (70 nositelj), *Jole* (26 nositelj), *Joška* (29) i *Joško* (2965) te povijesna *Jolo*, *Joša* i *Jošan* u katolika obično povezuju sa svetačkim imenom *Josip*, a u pravoslavaca sa svetačkim imenom *Jovan*. Rijetka se osobna imena *Jozana* i *Jožana* mogu povezati s osobnim imenima *Josipa* i *Ozana*. Osobna imena *Fina* (86 nositeljica) i *Finka* (549 nositeljica) uglavnom su inačice osobnoga imena *Jozefina*, ali se mogu povezati i s drugim imenima (npr. *Serafina*, *Dafinka* i sl.).

Osobno ime *Jusuf*

Odrzi osobnoga imena *Josip* nisu isključivo kršćanski. Naime, u *Kuranu* je 12. sura posvećena Jusufu, islamskomu proroku, koji se poistovjećuje s kršćanskim i židovskim Josipom. Jusuf su se i njegova mati Rahela smatrali najljepšima među svim živim bićima. Muslimansko je ime *Jusuf*, koje se u Bosni i Hercegovini pojavljuje koncem XV. stoljeća, u hrvatski jezik ušlo preko turskoga jezika (< tur. *Yusuf* < arap. *Yūsuf*). Ono se u hrvatskoj antroponimiji odrazilo ponajprije u prezimenima (primjerice, prezime *Jusup* na Pašmanu upućuje na zbjegove stanovništva pred Osmanlijama). Među bosanskohercegovačkim su muslimanima ujedno česta i hipokoristična imena *Juso* (usp. prezime *Jusić*) i *Juka* (među katolicima je *Juka* inačica svetačkoga imena *Juraj*, pa je bez dodatnih podataka teško razlučiti od kojega se osobnoga imena prezime *Jukić* izvodi). Na albanski muslimanski lik navedenoga imena *Jusufi* upućuje istozvučno prezime.

Hrvatske inačice svetačkoga imena *Josip* jedinstvene među Slavenima

Hrvati su jedini pretežito katolički slavenski narod unutar čijega je korpusa temeljni odraz svetačkoga imena *Josip* grčki lik toga osobnog imena. Uz Hrvate samo su Ukrajinci (temeljni je ukrajinski lik *Josip*) i Rusi (uz lik je *Josif* među Rusima raširen lik *Osip*) to ime primili u ranome srednjovjekovlju. Tomu svjedoči prilagodba grčkoga *f* u slavensko *p* u razdoblju kad unutar glasovnoga sustava slavenskih jezika nije bilo glasa *f* (usp. i hrvatsko ime *Tripun*). Među Srbima i Makedoncima osobno je ime *Josip* knjiško i liturgijsko, ali je među pukom potvrđen tek lik *Josif*. Hrvati jedini među Slavenima bilježe promjenu *f* > *b* (usporedi osobna imena *Osib* i *Sibe*).

Zaključak

U hrvatskome se imenu *Josip* odražava sva složenost hrvatske antroponimije jer se u njegovim inačicama nalaze odrazi gotovo svih jezika s kojima je hrvatski dolazio u doticaj (od grčkoga i latinskoga, preko njemačkoga, talijanskoga, mađarskoga, češkoga, slovenskoga, turskoga i albanskoga do engleskoga), u njemu se odražava i bogatstvo tvorbenih mogućnosti hrvatskoga jezika (usp. osobna imena *Bepica*, *Josica*, *Josipka*, *Josko*, *Jozija*, *Jožek*, *Juka*, *Sibe* itd.) i prožimanje različitih vjera (biblijski je *Josip* istovjetan Jusufu u *Kuraniu*). S obzirom na svu složenost odraza i osobnost najpoznatijega nositelja osobnoga imena *Josip*, mogli bismo zaključiti kako je riječ o složenome imenu za jednostavne ljude.

U tablici koja slijedi donose se inačice osobnoga imena *Josip* prema jeziku/jezicima podrijetla i prvim povijesnim potvrđama.

imenski lik	grč.	lat.	njem.	tal.	mađ.	češ.	slov.	tur.	alb.	eng.
Bepa				XIX. st.						
Bepica				XIX. st.						
Bepina				XIX. st.						
Bepo				XIX. st.						
Giuseppe				? ¹						
Giuseppina				?						
Fina			XX. st.							
Finka			XX. st.							
Joka	?	?								
Joko	?	?								
Jole	?	?								
Jopa	?	?								
Josef			XIX. st.			XIX. st.	XIX. st.			
Josefina			XIX. st.							
Josep	XV. st.	XV. st.								
Joseph		XII. st.	XIX. st.							XX. st.
Josephus		XII. st.								
Josica	XX. st.									
Josif	XVI. st.									
Josip	XVI. st.									
Josipa	XVIII. st.									
Josipka	XII. st.									
Joska	XX. st.									
Josko	XIX. st.									

¹ Vrijeme je prve potvrde nepoznato.

imenski lik	grč.	lat.	njem.	tal.	mađ.	češ.	slov.	tur.	alb.	eng.
Joso	XVIII. st.									
Joška		?								
Joško		XIX. st.								
Joza		XIX. st.								
Joze		XIX. st.								
Jozef		XVI. st.	XVI. st.	XVII. st.	XVI. st.	XIX. st.	XIX. st.			
Jozefa		XX. st.								
Jozefina			XIX. st.							
Jozep		XVI. st.	XIX. st.							
Jozev		XIV. st.								
Jozica		XIX. st.								
Jozija		XX. st.								
Jozip	XVIII. st.	XVIII. st.								
Jozo		XVIII. st.								
Jozsef					XVI. st.					
Joža		XIX. st.								
Jože		XIX. st.					XIX. st.			
Jožef		XVI. st.								
Jožefa		XX. st.								
Jožek		XX. st.								
Jožica		XX. st.								
Jožka							XIX. st.			
Juso								XVI. st.		
Jusuf								XV. st.		
Osib	?									
Osip	XV. st.									
Pepa			XIX. st.							
Pepica			XIX. st.							
Pepi			XIX. st.	XIX. st.						
Pina				XIX. st.						
Pino				XII. st.						
Pipo				XIX. st.						
Pučo				XIX. st.						
Sepi				?						
Sibe	XIX. st.									
Sip	?									
Zef										?
Zefa										?
Zefo										?